

מכותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

פרשת כ"תשא	כניסת השבת 16:55	יציאת השבת 18:08	גיליון 26	אדר א' ה'תשע"ט	העלון מוקדש לעילוי נשמת מו"ר הרב חיים ישעיהו ב"ר דוד הדרי	עריכת זיו ששון ארזי גרפיקה נח גליק	לתגובות, הערות, ושליחת מאמרים rziv111@gmail.com
------------	------------------	------------------	-----------	----------------	---	------------------------------------	---

ברכות (איות חסידים)

					
לצביקה יונגריס (מטבח) לנישואי הבת	לרב שלמה טובול לנישואי הבת	לאהרן רנר לנישואיו עם מיכל ברנר	לאפרים גרינשטיין (דרו"א) לאירוסיו	ליקיר בן נאים לאירוסיו עם רעות סבג	לבנימין ברוך לאירוסיו עם טירה כהנא

זמן שווה כסף

אלעזר נהן / שיעור ב' • מאמר פתיחה

ואילו אהרון מנסה למשוך את עם ישראל לעבוד את ה' ולא לחטוא, ובעיקר למשוך עוד קצת זמן.⁶ בפרשה אנחנו רואים עובדה מעניינת: היצר לא תמיד דוחף לישון ולהתעצל, אלא פעמים, כאשר מדובר בחטאים, הוא אפילו מזרז את האדם ונותן לו כוחות!⁷

לכל דבר בעולם יש תכונות טובות ורעות

ואנחנו צריכים לדעת איך לנתב את כל הכוחות לאיזון הנכון כמו שמסביר חובת התלמידים שכל תכונה של תלמיד אפשר להפוך אותה מרעה לטובה⁸ וזו עבודתו של המחנך. לכן עלינו לדעת איך להתמודד עם היצר, איך לנתב אותו לטוב וזה המסר **בפרשה:**

נהוג לומר בעולם המעשה: "זמן שווה כסף וכסף שווה זמן".⁹

בתחילת הפרשה עסקנו במחצית השקל, ואמרנו שבשימוש נכון של הכסף הוא יכול לבנות. אם נמיר את הכסף הזה לזמן נקבל משוואה מאוד פשוטה:

ע"י שנבין שאפילו מחצית השקל, הדבר הקטן שכולם יכולים לתת - חצי שעה אחרי הסדר, 5 דקות יותר מוקדם לתפילה - זה מה שבסוף בונה את כל יסודות המשכן, את העולם הרוחני שלנו - זה ייתן לנו המון כוחות לעשות דברים טובים עם הזמן שלנו!!¹⁰

וזה עבודה קשה כי כמו בפרשה כך בחיים, היצר כל הזמן מנסה לגנוב לנו את הזמן - לא ללמוד עכשיו, לישון יותר... אך הדרך היא להתקדם לאט ובזהירות "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" וכל יום לנסות קצת יותר לתת קצת יותר מעצמנו לריכונו של עולם. ולכן זה מובן למה מחצית השקל שלכאורה זה דבר קטן - זה בסוף מה שמכפר לנו על העוונות

כי שלא כמו בנצרות שברגע שהאדם נתן את הכסף הוא מתנקה בלי שום מחויבות, ולכסף אין תכלית, ביהדות אינו כך אלא יש עניין תודעתי, הכסף שאני נותן זה חלק ממני, ובנוסף לכסף יש תכלית - לבנות את המשכן, את העולם הרוחני!! - אני נותן קצת כדי לבנות בי לבנות הרבה.

בגמרא הרבה פעמים מסופר על אנשים שעשו מעשה אחד שאנשים עשו וע"י אותו מעשה נודמנו לחיי העולם הבא, עד כדי כך שרבי בכה עליהם ואמר: "יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים".¹¹

במחשבה אחת של רגע אחד יכול אדם לשנות את כל העולם שלו - בעזרת ה' שנזכה לנצל את חיינו לטובה - בזמן ובכסף - ולעשות נחת רוח ליוצרנו.

פרשת השבוע - קוראים כמה אירועים שמשפיעים לדורות - מחצית השקל, הקטורת, חטא העגל... בפתיחה של הפרשה מופיע הציווי על מחצית השקל, בו כל אחד מעם ישראל הצטווה לתת סכום קצוב שכל אחד יכול לתת! - מחצית השקל, והמטרה - **לכפר על נפשתיכם. ויש לשאול:**

1. לכאורה הדבר מזכיר (להבדיל אלף אלפי הבדלות) מעין שוחד לעבודה זרה! ע"י נתינת כסף מתכפרים לנו העוונות!¹²

2. כאשר ה' מתאר למשה מה העם צריכים להביא במחצית השקל ה' אומר למשה "זה יתנו" וחז"ל דורשים (הובא ברש"י על אתר) שהקב"ה הראה למשה כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל - וקשה, אם ה' מראה למשה איזה מטבע צריך לתת, שיראה לו מטבע נורמאלי - למה להראות מטבע בוער?

חיפשתי פירושים על האגדה הזו - אבל לא עלה בידי, ונראה לי לפרש בס"ד:

אש זה כוח - מצד אחד אש יכולה להיות כח הרסני שמכלה הכל, ומצד שני אנרגיה שיוצרת ובונה.

מטבע - מצד אחד צריך כסף כדי להתקיים בעולם, מצד שני מעוור עיני חכמים.¹³

במדרש מתואר מטבע של אש והכוונה שהמטבע מעורבב יחד עם האש לכן יוצאים מכאן 2 בחינות:

1. כשלוקים כסף ומשתמשים איתו להבלים בשימוש לא נכון אז הוא כמו אש - הוא מכלה והורס (כמו שראינו בזהב - מצד אחד מזבח מצד שני העגל). אך אם משתמשים עם הכסף בצורה נכונה לצורך גידול שמו של הקב"ה אז זה הופך להיות אנרגיה - זה בונה את היסודות של המשכן (האדנים) ואת יסודות העולם התורני (כמו במחצית השקל).

יתרה מזו, לאורך כל הפרשה אנחנו מרגישים (למי שיש לב רגיש להרגיש) את הפספוס הגדול שהיה בעם ישראל בזמן חטא העגל - אם העם היו מחכים עוד מספר שעות - כל חטא העגל לא היה קורה!¹⁴ - והרבה רעות היו נמנעות מעמ"ס.¹⁵

לאורך כל הפרשה יש מלחמה על דבר אחד - זמן

השטן לאורך כל הפרשה ע"י הפרשה ע"י עבד קשה מאוד בשביל מטרה אחת - לגרום לעם ישראל לחטוא, ומצד שני אהרון ניסה למשוך את העם לכיוון הקדושה - שלא יחטאו. המטרה היתה ברורה מאוד - גם השטן וגם אהרון יודעים שאם בני"י יחכו עוד קצת משה כבר יגיע והכל יסתדר, לכן השטן מנסה לגנוב לישראל את הזמן ואומר להם: "משה מת" - וע"י כך מנסה לשכנע אותם לעבוד עבודה זרה - עכשיו,

⁶ רש"י (לב, א) ד"ה כי בשש משה ד"ה כי זה משה האיש, (לב, ב) ד"ה באזני נשיכם (לב, ו) ד"ה וישיכמו

⁷ רש"י (לב, ב) ד"ה חג לה

⁸ רש"י (לב, ב) ד"ה באזני נשיכם" (לב, ד) ד"ה ויבן מזבח

⁹ רש"י (לב, ו) ד"ה וישיכמו

¹⁰ בתחילת שיח עם המלמדים - "החמימות שבכעס שמסתעף מן החמימות שבלב וכל אדם הרחוק בטבעו עלול טבע לבכו להתלהב ברשפי אש התשוקה"

¹¹ כדאמרי אינשי בלעז: "Time Is Money"

¹² מסכת עבודה זרה יז, יז, יח.

¹ העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת יקוק לכפר עלי נפשתיכם: (ל, טו)

² זה יתנו כל העבר עלי הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה יקוק: (ל, יג)

³ דברים (טז, יט)

⁴ עיני ברש"י (לב, א) ד"ה כי בשש משה

⁵ ראה רש"י (לב, ג) ד"ה ובוים פקדי

מעשה בטשולנט (2)

ר' עמדיאל יפרח • פינת העיון

3) מדובר על תבשיל שהוא בשיל ולא בשיל (מבושל פחות מכל צרכו או מאכל בן דרוסאי) ולכן המגיס חייב.

מצטמק ויפה לו

שיטה נוספת בראשונים (ר' יונה ור' ירוחם) אומרת שיש בישול אחר בישול בלח אך רק אם הוא מצטמק ויפה לו. ה"ט"ז (שיח, סק"ד) מבאר – כיוון שמלאכת מחשבת אסרה התורה – כל שמצטמק ורע לו – לא נחא ליה בבישולו (ועוד שמקלקל הוא) ולכן מותר לחממו.

השו"ע והרמ"א (שיח, ד) פוסקים וכן מקובל הלכה למעשה אצל כל עם ישראל (חוץ ממי שפוסק כהרמב"ם) שיש בישול אחר בישול בלח ורק ביבש אין בישול אחר בישול. וכן הזכירו (הרמ"א בסעי' ד', השו"ע בסעי' ח') את הדין של רבינו ירוחם שיש בישול אחר בישול בלח רק אם הוא מצטמק ויפה לו. לשו"ע יש בישול אחר בישול אם התבשיל ירד מגדר של יד סולדת, ואילו לרמ"א (סעי' טו') כל עוד שהתבשיל לא הצטנן לגמרי ואפי' ירד מגדר יד סולדת אין בו שוב בישול.

תבשיל מצטמק שעומד להישרף

ה"ב' בס"מ ר"ג סעיף ד' מביא את רבינו יונה שאומר כך: "יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבעוד יום קומקום של מים חמים ונותנים אותם לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק" כיוון ש:

- 1) יש חשש שמא אחד מהם אין היס"ב ואז יהיה כאן בישול של המים.
  - 2) גם אם המים הם מעל יד סולדת, ע"י העירוי פסק כח בישולם (שעירוי אינו מבשל לגמרי) כמו כלי ראשון) וע"י שמערים אותם לכלי ראשון שיש לו כח לבשל – נחשב הדבר כבישול.
- אמנם קשה למה שיהיה אסור לערות מים לתוך תבשיל הרי מים נחשבים כמצטמק ורע לו (לח, א) וראינו לעיל שאת זה התיר רבינו יונה? אלא שיש לתרץ שיש הבדל בין סתם מים שהם כמצטמק ורע לו לבין מים שמעורים לתבשיל כיוון שבמקרה כזה הם נחשבים כמצטמק ויפה לו כיוון שהאדם רוצה בקיומם כדי שהתבשיל לא יישרף ועכשיו הוא מציל את התבשיל ומגלה דעתו דניחא ליה במים שנותן לתוך התבשיל (ש"ת הראשלי"ץ (הרב יצחק יוסף), עמ' רג).

להלכה:

השו"ע בעצמו (שם) צייטט רק את הפסק של ר' יונה, בלי לכתוב את הטעם מדוע, ונחלקו הפוסקים האם סבר רק את הטעם הראשון, או גם את הטעם השני.

רוב הפוסקים – ט"ז, מג"א, גר"א וכו' המ"ב לא חששו לדין השני של רבינו יונה אלא רק לראשון, וממילא גם לדעת השו"ע מותר לערות מים חמים מכלי ראשון לכלי ראשון. ולרמ"א דחשיב דבר רותח כל עוד שלא הצטנן לגמרי – גם אם ירד מתחת ל"ס – פשוט שיהיה מותר ג"כ לערות לתוך תבשיל המצטמק.

אך הרב עובדיה בחזו"ע (שבת, ח"ד עמ' שפח) פוסק בדעת השו"ע גם את הטעם השני ולכן אסור לעשות כן בשבת.

תגובה לעירוי חמים רבים לצונן מועטים

ר' מתן טייליס • מאמר תגובה

ר' זיו במאמרו בעלון הקודם רצה לטעון על פי התוס' הנ"ל שנראה לומר בדעת ב"ה שההיתר של חמין לתוך צונן הוא אפילו בחמים מרובים וצונן מועט.

וכיוון שדבר זה הוא חידוש גדול שלא מצאנו להדיא בראשונים ובאחרונים ונוגד הבנת הרבה מהאחרונים והפוסקים, וגם בראשונים לא מצאנו שביארו כן את דברי התוספות, ראיתי לנכון לבאר את שיטת הבנה המרכזית של התוס' על פי ההלכה המובאת בביאור הלכה (שיח, יא).

עיקר חידושו של ר' זיו עומד כך:

התוס' ד"ה "נותן אדם" עוסק בשיטת ב"ש ומופיעים בו שני עקרונות – הראשון הוא עיקרון "מרובים" והשני הוא עיקרון "מתערבין". העיקרון של "מתערבין" בא לפתור את בעיית הבישול כדי קליפה שנוצר ברגע המפגש¹⁵, והעיקרון "מרובים" מבטא את היחס הכמותי בין המים החמים והצוננים, ולכן הוא קשור קשר הדוק לשיטת ב"ש ה"מסתכלים על התוצאה הסופית", כלומר ב"ש אוסרים חמים מרובים עם צונן מועטים

מעשה באדם המשכים בבוקר של שבת, ורואה שסיר החמין שלו הנמצא על הפלטה התייבש ועומד להישרף, האם מותר לו לערות עליו מים רותחים כדי שלא יישרף?

מובא בגמ' במסכת שבת ב"ב קמ"ה: "כל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין בשבת מדיחין אותו בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליים האספנין".

מהגמ' רואים שדבר שבא בחמין (רש"י – כלומר שהתבשל) מע"ש שוב אין בו בישול בשבת, ובלשון הפוסקים – "אין בישול אחר בישול". הגמ' שם שואלת כגון מאי? ועונה – כגון תרנגולת דרבי אבא.

נחלקו הראשונים על מה דיברה המשנה:

לשיטת רש"י והרא"ש (פ"ג, ס' י"א) – מדובר על תרנגולת רגילה והיא נחשבת כדבר יבש ואין בישול אחר בישול דווקא ביבש, אבל בדבר לח יש בישול אחר בישול.

אולם הרמב"ם (פ"ט ה"ג), הרשב"א והר"ן סוברים שאין בישול אחר בישול, אפי' לא בדבר לח. אולי אפשר לתרץ לשיטתם את הגמ' כאן שמדובר בתרנגולת שנחשבת כדבר לח כיוון שהושרתה הרבה זמן במים ונימוחה, ולכן גם בלח אין בישול אחר בישול.

ראיית לשיטת רש"י והרא"ש:

1) מובא בגמ' ל"ד, א: "ואמר רבא מפני אמרו אין טומנין דבבר שאינו מוסף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח". מסביר רש"י – "שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה ונמצא מבשל בשבת", וסתם קדירה נחשבת כמאחסנת תבשיל לח, ומשמע ברש"י שאע"פ שהקדירה הייתה מבושלת בע"ש, אם מרתיחה בשבת חייב משום מבשל.

2) מובא בגמ' י"ב, ב: "לא תמלא אישה קדירה עססיות ותורמוסין ותניח לתוך התנוך ע"ש עם חשיכה..." ובהמשך שואלת הגמ' איך מותר לעשות כן, והרי "וניחוש שמא מגיס" ומסביר רש"י – ובמבושל הוי בישול. גם מכאן משמע שיש בישול אחר בישול וגם כאן מדובר על קדירה דהיינו דבר לח.

3) גמ' מסכת ביצה ל"ד: "תניא אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים...ואחד מגיס כולן חייבין" ושואל הרא"ש למה המגיס חייב הרי התבשיל התבשל? משמע גם מפה שיש בישול אחר בישול גם בלח.

תירוצים לשיטת הרמב"ם וסיעתו:

לשיטת הרמב"ם אפשר לתרץ את הקושיות הנ"ל באופן כזה:

1) לרמב"ם יש גירסא שונה שם בגמ' מלרש"י, ולכן הקושי לא מתחיל. או שאפשר להסביר שהחשש שמא ירתיח הוא שמא יתהה ולא משום דיני בישול (וכמו שכתב הרא"ש שם (ס' י"א)).¹³

2) א) בגמ' ביח: מדובר על איסור צובע וגם זה לא שייך לדיני בישול¹⁴ (רא"ש שם). ב) סממנים שונים מאוכל, כיוון שהם צריכים הגסה תמיד כדי להוציא את הצבע שלהם (שם).

בגמרא במסכת שבת מב' א' מובאת ברייתא:

"...ת"ר נותן אדם חמין לתוך הצונן ולא הצונן לתוך החמין דברי בית שמאי ובית הלל אומרים דבין חמין לתוך הצונן ובין צונן לתוך החמין מותר בד"א בכוס אבל באמבטי חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין...". התוס' מסבירים את בסיס המחלוקת כך: בכלי ראשון לא נחלקו בית שמאי ובית הלל ולשניהם אסור צונן לחם ומותר חם לצונן. בכלי שני נחלקו, ב"ש אוסרים צונן לחם וב"ה מתירים אפילו צונן לחם. כך על פי דברי התוס' ד"ה "נותן אדם: ... ולא צונן לתוך חמין אפילו בכלי שני דגזרי ב"ש כלי שני אטו כלי ראשון וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דווקא בכלי שני... משמע דבכלי ראשון מודו ב"ה..." כלומר – המחלוקת בין ב"ש וב"ה כאן היא על גזירת כלי שני אטו כלי ראשון. האם חוששים שכיוון שנתיר לו להכניס צונן לחמין בכלי שני יבוא לעשות זאת בכלי ראשון או שאין לחשוש.

¹⁴ ה. העורך – יש הגורסים ברש"י "וכמבשל הוי בישול", והיינו דווקא היכא שלא מבושל כל צרכו ושייך ביה עוד בישול (ע"י ב"ח ס' רנב, ג).

¹⁵ וכ"כ מחצית השקל בהסבר דעת התוס' ע"פ המג"א (שיח, יא).

¹³ ה. העורך – ע"י בגר"א רנ"ג, שכתב ת"י נוסף, וז"ל "וכפירוש רש"י נראה דאין קושיא על הרשב"א ד"ל שמא ירתיח ע"ג המדורה או כירה". והיינו שע"ג מדורה או כירה יהיה אסור רק מצד מיהוי כמבשל (כמובא בגר"א שם באורך), וצ"ל לדבריו דאע"ג דהוי חשש דרבנן וא"כ הוי גזירה לגזירה, בכ"ז גזרינן, ומעין זה בדבר המוסף הבל שגוזרים בע"ש אטו יטמין ברמץ שהוא שמא יבוא לחתות בגחלים.

בכל מקרה ומתירים צונן מרובה עם חמים מועטים בכל מקרה. מכאן מחדש ר' זיו שלדעת ב"ה, שהם ההלכה, הסוברים שמותר צונן לתוך חמין בכוס כיוון שזה כלי שני וכל"ש אינו מבשל, על אף שהצונן מועטים והחמים מרובים (והצוננים יתחממו) - נשאר רק עיקרון ה"מתערבין", שמשמעותו שהעירוי לא אוסר כלל וכאמור לעיל, ולכן יש להתיר אפילו חמים מרובים לצונן מועטים שאינם מתבשלים אלא בכל"ש.

באופן מתומצת יותר נאמר - שהבנת התוס' על פי שיטה זו היא שהעקרונות - "מרובים" ו"מתערבים" אינם קשורים זה בזה, ולכן כאשר מתבטל עיקרון "מרובים" נשאר רק עיקרון "מתערבים".

אך כשנעניין היטב בדברי התוס' נראה שאין זו ההבנה הפשוטה, ואף מלשונם מוכח שלא כך:

לתוס' יש שני קשיים כיצד מותר לתת חמין לתוך צונן:

א. ישנה מחלוקת במסכת פסחים בין רב לשמואל בשאלת עילאה גבר או תאנה גבר - כאשר ישנו מפגש בין שני מאכלים ע"י שמערים אחד על השני, נחלקו רב ושמואל מי מהם קובע את אופי המפגש, העליון (רב) או התחתון (שמואל). אומר התוס' שאם נפרש את הברייתא שלנו בתאנה גבר יהיה קשה על מ"ד 'עילאה גבר' מהברייתא.

ב. ועוד שאפילו אם נאמר שבסוגיא שלנו ברור שתאנה גבר הרי שגם לדעה זו מוסכם בגמרא בפסחים שיש בישול כדי קליפה, ולכן עדיין לא נוכל להתיר חמים לתוך צונן.

מכוח שתי הקושיות הללו יוצא חידושו של ר"ת¹⁶:

לא מדובר כאן כלל על נושאים שעוסקים בשאלת עילאה או תאנה. המדובר כאן הוא במצב שבו אנחנו יודעים בוודאות מה תהיה התוצאה של המפגש כיוון שיש כאן ריבוי של צד אחד - ולכן התוס' מדייק מהלשון "חמין לתוך צונן"¹⁷ שהמילה לתוך מציינת את היחס למרובים ומועטים, ובלשונם: "חמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים". הדייק הלשוני הזה הוא דיוק לשוני השייך לכל המשנה בין לב"ש ובין לב"ה¹⁸.

כלומר עיקרון המרובים וודאי שייך גם לב"ה כי הוא יסודי במשנה הזו.

אך נשארנו עם שאלת ה"כדי קליפה" - על זה עונה התוס' שכל דין "כ"ק" הוא רק במצב שבו קיימת נקודת מפגש מוגדרת שמתחממת ונעשית כ"ק - אך במקרה שלנו כאשר מדובר דווקא במקרה של מעט מול הרבה יש את עיקרון "מתערבין": כיוון שאין ביכולת החמים המועטים לחמם את הצונן המרובה, וכך בלשונם: "...החמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים שדרך ליתן המועט במרובה ולכן אין מבשלים החמין המועטים

כלל לפי שמתערבין בצונן המרובין ומתבטל חמין מותן..." כלומר רק מתוך כך שהחמים מועטים נאמר שהם מתערבים בצונן מרובה שמבטל חמין מותן, ולכן אין הם מבשלים, אבל בלי שיחסי הכוחות יהיו כאלו - אפילו שהם מתערבים עדיין נאמר שהם מבשלים. יוצא מהאמור שעיקרון "מתערבין" תלוי בעיקרון "מרובים" ואינו עומד בפני עצמו.

לסיכום הבנה זו בדברי התוס':

המחלוקת כאן בין ב"ש וב"ה היא האם גוזרים על כלי שני אטו כלי ראשון¹⁹. ב"ש אוסרים שמא יבוא לעשות זאת בכלי ראשון ויעבור על איסור דאורייתא של בישול. ב"ה סוברים שאין לגזור כיוון שלא חוששים שיבוא לטעות לעשות זאת בכלי ראשון.

עיקר סברת התוס' היא שלב"ש ולב"ה ההיתר בחמים מועטים לצונן מרובה מבוסס על יחסי הכמות ולכן לא רלוונטי מי נמצא על גבי מי, וכל עוד הצונן גובר על החם לא נאמר שמתבשל "כ"ק" כיוון שמתערבים, אך ללא זה, דהיינו שהחמין מרובים וגורמים לצונן להתחמם משמעותית, וודאי שיש כאן בעיה של בישול.

ר' זיו הביא במאמרו חיזוק מהתוס' בפסחים שאינו מזכיר את סברת מרובים, אלא סברת מתערבים בלבד. ונראה לי שאין משם חיזוק שמצינו בכמה מקומות תוס' שחולקים זה על זה. עוד אפשר לומר שכיוון שהתוס' אינו עוסק בסוגיא במקומה לא דקדק להביא את ההסבר במלואו. ואולי אפשר לומר דרך חידוש, אע"פ שלא הובן כך בפשטות בראשונים ובאחרונים, כי המילים "אינו יכול להתבשל מחמת צנינות המים" רומזות לעיקרון מרובים, שבו בפשטות החמים המועטים לא יכולים לחמם את הצונן המרובה.

לסיכום:

ר' זיו ביקש להראות בתוס' כי ישנם שני עקרונות בלתי תלויים זה בזה - "מרובים" ו"מתערבים" ושעיקרון "מרובים" הוא לשיטת ב"ש אך לא לשיטת ב"ה, ולכן יצא לו חידוש שמותר לערות חמין מרובים לצונן מועטים.

במאמרו זה למדנו את הדברים בצורה כזו שמראה שעיקרון "מתערבים" תלוי בעיקרון "מרובים" ועל כן לא ניתן להפריד ביניהם, ובכך לקיים את פסק הביאור הלכה ושאר גדולי האחרונים.

בתפילה שנזכה לעסוק בתורה לשמה וה' הטוב יכוון אותנו לאסוקי שמענתא אליבא דהילכתא.

תגובה לעיבוד ספר תורה בעפיץ

ר' נעם אלטמן • מאמר תגובה

מחדש ר"ת שכל העניין שהגמרא קבעה שעייבוד נעשה בעפיץ הינו מכיוון שהוא לא יוכל להזדייף (בגמ' מופיע שגט צריך להיכתב בדרך שלא יוכל להזדייף, כדי שלאחר החתימה לא יוכל אחד מהצדדים לקלף את האותיות בסכין ולשנות, ובקלף שעובד בעפצים אם ייקלפו את הכתב יישאר כתם), ומאחר שאף בעייבוד שקיים בימינו - סיד, אינו יכול להזדייף אין פסול בשיטת העייבוד שלהם, על אף שהיא נגד הגמרא.

על דברים אלו של ר"ת נשען כיום רוב העולם ומשתמש בעייבוד בסיד, אלא שיש להאיר על כך כמה נקודות:

1. מניין לר"ת שדווקא עניין הזיוף הינו הסיבה בה נקטה הגמרא שצריך לעבד בעפיץ?
2. הרמב"ם בתשובה חולק בהדיא על ר"ת (שו"ת הרמב"ם קנג) "ואלו הקלפים המצויים בזמנינו שצורתם ידועה, אסור לכתוב בהם שום דבר לא ס"ת ולא תפילין ולא מזוזה לפי שהוא עור שאינו מעובד עייבוד גמור לפי שאינו עפויץ".
3. מבחינה מציאית עייבוד בסיד אינו עייבוד, סיד הינו חומר המשמש להורדת שיער, "בנות עניים טופלות אותן בסיד" (שבת פב,ב), ואת השיער ניתן להוריד ללא סיד (כמו בימינו), לאחר הורדת השיער מן הקלף אף שוטפים את הסיד מהקלף²⁰.

ר' אליהו כתב במאמרו שהרמב"ם מסכים לשיטת ר"ת, כפי המובן בבית יוסף שכתב "שכך נראה מדברי הרמב"ם", וכן מכך שבשו"ע העתיק מן את הרמב"ם. אלא שיש לדעת שלבית יוסף הייתה כנראה הבנה מוטעית ברמב"ם, מאחר שלשו"ע לא היה קלף עפיץ אלא רק סיד (שהרי בזמנו כבר לא היה עייבוד ע"י עפצים), והוא כלל לא הכיר את שיטת העייבוד

בעלון הקודם כתב ר' אליהו על אמנות הכתיבה ובתוך דבריו נגע בעניין סוגי העייבוד בתפילין, אשמח להאיר ולדייק כמה עניינים בעניין זה. ראשית, בתשובת גאון בשם רבי יהודאי גאון (כמובא בגנזי שכטר ח"ב עמ' תקנה-תקסב) מופיע שמלכות אדום גזרה שמד על ארץ ישראל (בלבד!) שישרפו את ספרי התורה, ולכן הם גנזו את כל ספריהם ומכך נשתכח מהם העייבוד העפיץ, ובעקבות כך עברו לעבד על ידי סיד מאחר שזוהי שיטת העייבוד שקיימת אצל הגויים. כאמור, השינוי התרחש בא"י, וכאשר גלו היהודים ממקומם הם הביאו איתם את שיטת העייבוד בסיד אל הקהילות בגלות.

ברם, השינוי לא התקבל בכל הארצות. בתקופת הגאונים, בה אנו מוצאים את המקור הראשון המתייחס לשיטות העייבוד, רואים בבירור שהם נהגו להשתמש בעפיץ בלבד. דעה יחידאית אחת של רב משה גאון התירה שימוש בסיד, והגאונים כולם יצאו כנגדו (כמובא בגנז'ש הנ"ל), אף רב האי גאון המתייחס לפסק של עייבוד בסיד: "ולא הודו לו חכמי דורו, ולא חכמי ישיבתו ואף אשר אחריהם"²⁰.

נמצאנו למדים, שגם לפני תקופת הראשונים הכירו את שיטת העייבוד בסיד, ואעפ"כ דחו אותה בשתי ידיים. בתקופת הראשונים עצמה נשאל ר"ת, מדוע בימייהם מעבדים בסיד? הרי הגמרא כותבת שצריך עייבוד בעפיץ ענה ר"ת (תוספות מנחות לא,ב) "ועוד קשה היאך אנו כותבין ס"ת על הקלפים שלנו הא אינם מעופצין וכן גיטין שאנו כותבין בקלפין שלנו ובפ' [שני] דגטין (דף יט). משמע דווקא בדאפיצן כותבין אבל לא אפיצן לא, דיכול להזדייף, ומפרש ר"ת דתיקון שלנו חשיב כאפיצן תדע דהא קמן דאין יכול להזדייף".

¹⁶ יש לציין שר"ת הוא הסובר שעירוי מבשל מדאורייתא כדי קליפה ולכן תירוצו צריך להסתדר גם לעירוי.

¹⁷ כ"כ מחצה"ש שם.

¹⁸ שהרי גם ב"ה מתירים חמין לתוך צונן, ולמה לחלק בסברא ולומר שסוברים כמותם ולא מסברתם?

¹⁹ וכך נראה גם מהקדמת התוס' "דגריי בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון ובית הלל דפליגי..." משמע שעיקר המחלוקת היא על גזירת כלי שני אטו כלי ראשון.

²⁰ דבריו מופיעים גם בספר האשכול הלכות ס"ת דף נז,א.

²¹ הסבר של תהליך העייבוד: השרייה במי מלח ובמי קמח באה לנקות את העור: להשיר את השערות, לשאוב ממנו דם ושומן, להסיר היידקים שעלולים לאכול ולהרקיב אותו. השלב השלישי - השרייה בעפצים, שונה מהותית: חומצת 'טאנין' שמצויה בעפצים מביאה לשינוי כימי במבנה החלבון, ומשנה את צבע ומרקם הקלף.

הטענה העיקרית שעומדת כנגד שיטת ר"ת הינה המציאות בה אנו רואים **שעיבוד בסידי כן ניתן להזדייף**, ורק מומחה יוכל לראות שהיה רישום מתחת המחיקה, וניתן ללמד זכות שר"ת התכוון שלא יכול להזדייף בפני מומחה אך זה מעט דחוק. מסתמא הטענה העיקרית בימינו לאי המעבר לעפיץ תהיה שכך המנהג, אלא שיש להוסיף כי אף בימינו אנו לא משתמשים בסידי אלא בחומר צ'רצ'יק עם מעט סיד כדי לשמור על המנהג (ש"ת מנחת יצחק ח"ט ס' ב).

לסיכום אם כן, לא בהיר מדוע אנו מתעקשים להישאר בשיטת העיבוד בסידי, אשר וודאי לא הייתה השיטה בה חז"ל, הגאונים וחלק מהראשונים השתמשו לעיבוד. וודאי שזוהי השיטה העדיפה, ובימינו יש לנו את היכולת לשוב ולעבד בעפיץ ולצאת מכל קושיא ודוחק היה מן הראוי לשוב לכך, ואכן לאט לאט עם ישראל שב לדרך עיבוד זה (שכמעט ואינה יקרה יותר מעיבוד בסידי), ולא רק מדענים מנסים לחקור ולשוב לדרך זו אלא אף רבים טובים מעם ישראל ואף מגדולי הדור חיו דעתם שעייבד בעפיץ הינו עדיף וביניהם, הרב קאפח, הרב יעקב יוסף, הרב קנייבסקי, הרב שמואל אעזירבך, הרב ליאור, הרב מאוזז, הרב בקשי דורון ועוד.

האם מותר לשמוע שירים בימינו?

יהושע מזון / שיעור ב' • עיון אליבא דהלכתא

האם יש חילוק בין השירים, והאם יהיו שירים שמותרים: הריטב"א בסוגיא (ד"ה "זמרא") מביא שאסור שיר של שחוק, אבל דברי שירות לה' מותר. ומעין זה דעת הר"ן בחידושו (ד"ה "זמרא") שאסור דוקא שיר של אהבת אדם לחבירו, ולשבח יפה ביופיו, אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדי ה' מותר. המאירי (ד"ה "כל מיני זמר") מביא שכל מיני שיר בין בכלי בין בפה במיני מאכל ומשתה שמביאים לידי קלות ראש והוללות - אסורים, וכל שכן במקום שהנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה שאסור. מ"מ, כתוב המאירי, כל שיש שבח ותהילה, שאין בו צד פריצות מותר, שמהפסוקים נראה שלא נאמר אלא דרך פריצות, והוא שאמר "כעמים" כלומר כמנהגו העמים, וכן "בשיר לא ישתו יין", שביין זו דרך פריצות וקלות ראש.

הלכה למעשה שמיעת שירים בימינו:

השולחן ערוך בסימן תקס' סעיף ג' מביא את הרמב"ם, והרמ"א מוסיף: אסור דוקא מי שרגיל בהם או בבית המשתה, ולצורך מצווה הכל מותר. וכתב הרב פיינשטיין זצ"ל לענין שיר בפה שאין לאסור שלא בבית המשתה ולמי שאינו רגיל, אבל ראוי לכל בעל נפש להחמיר כהרמב"ם בתשובותיו וגם כהב"ח שבפה אסור אפילו בלי יין. זמרא דכלי אסור בכל מקום, אף שהרמ"א מתיר שלא בבית המשתה ואינו רגיל, יש להחמיר אף שהוא איסור מדרבנן. לדבר מצווה משמע מהתוס' והרמ"א שמותר אף שאינו לשמחת חתן וכלה, והתוס' רק נתן את הדוגמה של חתן וכלה לצורך, וה"ה לכל דבר מצווה. מה דין רדיו? זמרה בפה מותר לשמוע ואם בכלי אסור, ובימי ספירת העומר יש לאסור אף זמרה בפה (אג"מ שם).

בשו"ת יחזה דעת (סימן מה), מביא הרב עובדיה זצ"ל שמקילים לשמוע מהרדיו שירות להש"ת, וכל שאין דרך קלות ראש יש על מה שסימכו, ואע"פ שהם מלווים בכלי נגינה, והמחמיר תבוא עליו ברכה. לצורך מצווה - חתונה, ברית מילה, סיום מסכת, בחול המועד, פורים וכו' שמצווה אז לשמוע בהם - מותר.

בפסקי תשובות (סימן תקס) מביא שאסור לשמוע לתענוג, אבל אין איסור כלל כדי ללמוד המקצוע שיוכל לאחר זמן להתפרנס מזה, וכן לרפואה שמותר לשמוע, וכן לדיבורים ושמחה בעבודת ה' מותר. כמו כן זמר של פסוקי תנ"ך מותר, ודוקא לשם שמים ושבח, וזה מביא גאולה לעולם. בע"ה נזכה ש"יבנה המקדש עיר ציון תמלא, ושם נשיר שיר חדש וברננה נעלה".

המציאותית בעפיץ ולא ידע כי הקלף העפיץ שונה מהותית מהסיד בכך שהוא מכווץ, כהה ורך. ועוד שלב"י לא היה את שו"ת הרמב"ם אשר נתגלה רק בדורות האחרונים (ר' בהערה²²), בו כותב הרמב"ם לחכמי לונדל (שישבו בצרפת אתריה דר"ת) שהקלפים שלהם אינם נחשבים מעובדים! אלא שיאמר הקורא, כי השו"ע פסק שעייבד בסידי מותר, ואף שהרמב"ם לא סובר כך, ר"ת כן סובר ככה ועליו מסתמך השו"ע, **אלא שגם טענה זו צריכה דיוק, מאחר שהשו"ע העתיק את הרמב"ם ניתן לומר שהוא מסתמך בדווקא על הרמב"ם.**

"צריך שיהיו מעובדים בעפצא או בסידי וכיוצא בו, מדברים שמכווצים העור ומחזיקין אותו (שו"ע יו"ד רע"ב),

"אחר כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזקין אותו" (רמב"ם סת"ם א,1).

ניתן לראות בהדיא, כי השו"ע בנוי על שיטת הרמב"ם, וכאמור משו"ת הרמב"ם סבר אחרת מר"ת והצריך עיבוד עפיץ²³ או דומה לו שמכווץ ומחזק את העור, מה שסיד אינו גורם לעור.

בגמרא במסכת גיטין דף ז,א מובאת סוגייה מאוד חשובה ורלוונטית לימינו: "שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לן דאסיר". כלומר ששאלו את מר עוקבא מהו המקור לכך שאסור לשורר (לשיר שירים) בשמחות.

כמה שאלות אנחנו צריכים לשאול - (1) מהו מקור הדברים? (2) האם זה תלוי במקום בו שרים? (3) האם יש הבדל בין שיר לשיר?

מר עוקבא מביא את המקור "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים", שואלת הגמרא למה הוא לא לומד מהפסוק "בשיר לא ישתו יין", ומתוצאת כי אם הוא ילמד מ"בשיר לא ישתו יין" יכולים להבין שרק בכלי אסור, אבל בפה מותר, בגלל זה הוא למד מהפסוק "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים", ממנו משמע שגם בכלי וגם בפה אסור²⁴.

רש"י (ד"ה "זמרא"), כתב שהאיסור הוא לשורר בבית משתאות. תוספות (ז,א ד"ה "זמרא") מביא את רש"י אבל אומר שטוב להחמיר גם שלא בבית המשתאות בגלל מקרה בירושלמי (ועוד יבואר בהמשך). לעומת זאת, שירי מצווה כגון בחופה כדי לשמח חתן וכלה - מותר. **כבר מכאן רואים שאכן יש הבדל במקום.**

הרב משה פיינשטיין זצ"ל (בשו"ת אגרות משה סימן קסו) אומר שאין מחלוקת בין רש"י לתוספות. הלשון של התוספות שטוב להחמיר כוונתם בכך²⁵, כלומר מי שרגיל בכך שמתענג ביותר, הגם שלא בבית המשתאות דמי לבית המשתאות ואסור, ומי שבבית המשתה הגם שלא רגיל בכך (שאינו לו תענוג כל כך) ג"כ אסור. ורש"י שאומר "לשורר בבית המשתאות", אפשר להגיד שההרגשה של בית המשתה זה מה שקובע, ואז גם אם הוא לא בבית המשתה אבל יש לו הרגשה של תענוג ביותר כאילו הוא בבית המשתאות ויהיה אסור, ולכן בעצם רש"י ותוס' לא חולקים.

הרמב"ם (פרק ה מהל' תענית הלכה יד) כותב: וכן גזרו לא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוע בהן ואסור לשמען מפני חורבן בית המקדש. ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר "בשיר לא ישתו יין". וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי שירות ותשבחות או שיר של הודאות להניח וכיוצא בהן על היין.

הרמב"ם מביא חילוק בין כלי לפה, שכלי בין ביין בין בלא יין אסור, ופה רק ביין אסור. לעומת זאת ממסקנת הגמרא משמע לכאן שאין הבדל ביניהם. מסביר הרב משה פיינשטיין זצ"ל, שהפסוק "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים" אסור דווקא בכלי (משום שיש לפרש לקולא באיסור דרבנן) בין ביין בין בלא יין. והפסוק "בשיר לא ישתו יין" בא להגיד שגם בפה אסור אבל דווקא ביין.

על אף כל זאת, הרמב"ם בתשובה (סימן רכד) ביאר שאפילו בפה אסור אף בלא יין, הביאו הטור, וכן פסק הב"ח (סימן תקס סעיף ג).

צורות העיבוד למעשה יוצא שאנו כותבים על הדרימס - החלק הפנימי, כפסיקת השו"ע.

²⁴ המקור שמביא מר עוקבא כולל זמר גם בפה וגם בכלי, אבל למה הגמרא רוצה שילמד ממקור אחר? כתוב במשנה בסוף מסכת סוטה (מח,א): "משבטל הסנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר: "בשיר לא ישתו יין". המשנה מביאה מקור אחר משל מר עוקבא, ולכן אפשר להגיד שהגמרא רוצה ללמוד מאותו מקור של המשנה.

²² דברי הגר"ע יוסף זצ"ל ב'פתח דבר וברכת אב' שכתב לשו"ת פאר הדור של הרמב"ם (שהוציא בנו הרב דוד יוסף שליט"א): "יודוע שגם במקום שמרן הקדוש רבינו יוסף קארו ז"ל, מחבר השולחן ערוך, הכריע להלכה כאשר עם לבבו ורוחבו דעתו ובינתו, והסכימו עמו גדולי האחרונים - אם הדבר מבואר להיפך בתשובת הרמב"ם, יש לפסוק להלכה ולמעשה כדברי הרמב"ם, כי אילו ידעו מרן והאחרונים שדעת הרמב"ם בתשובה להיפך מדבריהם, היו חוזרים בהם". (והביא שם הגר"ע מקורות רבים לכך).

²³ רק אוסיף, כי אין מקום לקושיא שלאחר העיבוד בעפיץ אנחנו נכנסים לקושי על איזה חלק לכתוב האפידרימס או הדרימס (ואכמ"ל בסוגיא), אלא רק להבהיר שבשתי